

portus etc També hi pogué ajudar una mena de metamorfosi sintàctica en frases com aquell *segons més segons menys*, documentada a dalt, i que seria pròpiament 'd'acord amb quantitats més grans, o bé menys grans'; però tals frases pogueren passar a «segons: més; i segons, menys».

En usos abstractos o figurats s'introduïren formes sàvies, derivades de *secundus*, llatinitzants. *Secundari* pròpiament 'allò que només escau en segon lloc': «dix a Blanquerna que no era cosa cuvinent que la principal rahó per què hom vol convertir los infeels, sia per --- ocasió de major mèrit; ans cové que sia *secundària* entenció, e que la principal --- sia que Déus sia --- amat ---», Lluïl (*Bl*, *NCl* I, 217.19); per una infundada preocupació d'allunyar-se del cast. *segundo*, algú en el S XIX introduí una forma *segonari* (Lab, Bosch Tri), que convé enterrar. *Secundària* [Bna. S. XVIII, *DAG*, crec per a l'agulla del rellotge que marca minuts o segons].

Secundar [1805, Belv.], pròpiament fer paper de segon, d'auxiliar, d'algú; *segonar*: amb la grafia *sgonar* sembla aplicat a una manera reduplicada de tocar campanes, en un text vigatà del S. XIV o XV (*DAG*); en obres filosòfiques Lluïl creà altres ocasionals en *secund-*, veg *AlcM Secundina* nom de diverses membranes del cos humà, que van sota d'altres [c. 1500, *AlcM*], especialment les del fetus (S. XVIII, *DAG* on cal llegir *part* i no *part*). **Suro secunder* 'el que es treu de la segona pela del suro, més bo que el pelegrí, però mediocre encara', Palafrugell (digué l'enyorat Pere Pla i Casadevall, 1976; el seu il·lustre germà Josep: «Russinyol utilitzà s, com a figura *secundària* en quadros --»).

Segó [*segon*, 1319; *segó*, mj. S. XV] 'aliment consistent en partícules de pells del blat molt, que queden després de treure'n la farina', origen controvertit, però és més convincent creure que ve d'una variant de l'adjectiu *segon*, aplicada al secundari de la molla, resultant d'una operació segona o consecutiva de porgar i moldre. La forma originària degué ser *segon*, que es troba des d'antic com a nom d'aquest producte, i resta encara la forma usada en els dos vessants pirinencs i altres comarques del Principat; *segon* fou reemplaçat per *segó*, en forma paral·lela a *redón* > *rodó*, *redó*, a *escon* > *escó*, *blan* > *bla*, i anàlegs

«Que negú hom no gos tenir bestiar dins lo terme de Valls. Que tot hom qui vena *segon* n'aja a donar 3 pu<n>yerons rasos per un ---», de les ordinacions vallenques de 1319 (m'atinc a l'autoritzada lectura i datació d'Emili Morera, *GGC, Tarrag*, p. 790n.); «un breç o ole, un cabaç ab *segon*, un capçelaz de ploma, ---» inv. de Ribes, de 1380.

La forma moderna i analògica *segó* apareix ja molt estesa en diversos textos de mj. S. XV: «Lo Duc los dix: —Digau a Tirant que si ell se vol venir a dinar ab mi, que més content ne seré que de jo anar-me'n a dinar ab ell. —Senyor —dix Diafebus— si en tot lo vostre real no hi ha foc encès --- què li dareu vós a menjar? --- no li podeu dar sinó menjar de gallines --- —Sabeu per què u dien? Lo menjar de gallines és *segó*

e lo beure de bous és aygua --- aquests estrangers són molt superbiosos ---», JoMartorell (comprovat a l'ed. pri., cap 133 = Ag II, 102; *NCl* III, 51; R1, 377). «Cèsar August era home de poca vianda comunement usave pa de *segúo*, pexos petits e menuts, menjave formatge ---», *Breviloqui de Joan de Galles*, p. 92. «Depux ajes *segó* de xexa, e met-lo en un drap e banya'l e torç-lo, e met aquel suc en una escudela» en les *Receptes* valencianes de Micer Joan CXXXIX; i V.-ne altres dos passatges d'aquest llibre, que cito a *costant* (II, 1000a11) i a *formigó* (*FORMIGA*), *BABL* VII, 329, 325. «Pendràs dos grans almostes de *sagó* o de prims no guayre pessats ---» en el *Flos Medicinæ* del S. XV (68v.).

En la tradició lexicogràfica des de 1507, en el dicc. de Busa-N: «*segó*: furfures, salviatum, purgamenta farinae»; «los prims o tridell o mijans: *secundarium*, furfures minutores; lo *segó*: hic furfur, furfures crasiores», *OPou* (*TbPu*)

Fins avui, però, la forma més antiga, *segon*, segueix viva en gran part del territori. Jo l'he sentit en tot el quadrilàter que comprèn des del Cap de Creus, passant per la Selva, i Vic, fins a Balaguer, d'allí al cap del Pallars i seguint pels Pirineus fins a la punta: *al sagón* Biure d'Empordà (1939), StMartí de Llémèna (1964), StAniol de Finestres (1968), Gurb de la Pna. (1935); *lo segón* La Donzell d'Urgell (1956), tots els pobles de Cardós i V. Ferrera (1933-4), *lu sagón* Tor de Vall Ferrera (1932), Arcavell (1936). A Estaon de Cardós precisaren «és la classe més dolenta de farina, pitjor que el *trit*»; a Farrera de Pallars, que el destriament del *segó* es feia per mitjà d'un «torn». *AlcM* porta, de més a més, *sagún* a dos pobles del Conflent, *sagón* a Igualada i Reus; en *ó bal.* i des de Tort. fins al S de Val.; com és sabut la forma *sagó* és la de Bna. i del cat central.

Però fins i tot allà on ja apareix la forma escapçada, sovint l'altra, l'etimològica, no és morta. La Farmacologia Cat. de Klagenfurt (c 1400) porta primer *segon*, després *segó* (*AORBB* III, 265); en el *Flos Medic.* hi ha *seguon* en un altre passatge (f° 169v); «no 's fassí monja, senyora --- / no beurà vi de sarment - sinó d'un prunell molt aspre: / menjà, del pa de *segó*, - beure, de la mar salada», MilàF (*Romllo*, 202, DG, versió del Penedès) però una altra versió porta «menjareu pa de *segon*».

La variant en -ó continua fins a l'extrem Sud del domini: «venien *segó*» Altea (1963); «ensenia el forn y apanava ['pastava'], fea el *segó* pa es gallines y es avios de la dina», *Canyissaes*, 121. També és de les illes menors: eiv. «*sagó*: salvado» PzCabrer.; *Es Puyol de tsagó* nom d'una tanca i turonet al Nord de Maó (Favàritx, 1964).

Dins el nostre domini, encara alguna dada poc coneguda. El *pa de segó* que veiem ahudit en algunes de les cites ja vistes, deu ser ben semblant al que tenim en «En N. ha --- franquesa de la puja del *pa secon* a ops de dit castell» parlant de Castellciutat, vora SdUrgell, en *Spill* de Castellllob, a. 1518 (f° 75v^o). 'Pa segon' és quasi com *pa de segó(n)*, i en aquesta -c- veu-